

**СЪВЕТ НА
ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ**

**Брюксел, 24 юни 2013 г. (25.06)
(OR. en)**

11492/13

**СОНОМ 134
COPS 251
PESC 775**

БЕЛЕЖКА

От:	Съвета
Дата:	24 юни 2013 г.
№ предх. док.:	11153/13 СОНОМ 125 COPS 240 PESC 728
Относно:	Насоки за насърчаване и защита на упражняването на всички човешки права от лесбийките, гейовете, бисексуалните, трансполовите и интерсексуалните лица (ЛГБТИ)

На 24 юни 2013 г. Съветът прие Насоките за насърчаване и защита на упражняването на всички човешки права от лесбийките, гейовете, бисексуалните, трансполовите и интерсексуалните лица (ЛГБТИ), изложени в приложението към настоящата бележка

НАСОКИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ И ЗАЩИТА НА УПРАЖНЯВАНЕТО НА ВСИЧКИ ЧОВЕШКИ ПРАВА ОТ ЛЕСБИЙКИТЕ, ГЕЙОВЕТЕ, БИСЕКСУАЛНИТЕ, ТРАНСПОЛОВИТЕ И ИНТЕРСЕКСУАЛНИТЕ ЛИЦА (ЛГБТИ)

I. Въведение

A. Основание за действие

1. Правата на лесбийките, гейовете, бисексуалните, трансполовите и интерсексуалните лица (ЛГБТИ) са защитени по силата на съществуващото международно право в областта на правата на човека, въпреки че често се налага да се предприемат конкретни действия, за да се гарантира, че ЛГБТИ могат да упражняват в пълна степен човешките си права. ЛГБТИ имат същите права като всички останали хора — за тях няма създадени нови права на човека, но и нито едно от тях не следва да им бъде отричано. ЕС се ангажира да утвърждава принципа за универсалния характер на човешките права и отново потвърждава, че културните, традиционните и религиозните ценности не могат да бъдат изтъквани като оправдание за каквато и да била форма на дискриминация, вкл. дискриминацията срещу ЛГБТИ¹.

2. ЕС е сериозно разтревожен от факта, че сексуалната ориентация и половата идентичност продължават да бъдат използвани като оправдания за тежки нарушения на човешките права по света. ЛГБТИ представляват уязвима група, която продължава да бъде жертва на преследване, дискриминация, тормоз и тежко малтретиране, често придружени с крайни форми на насилие, вкл. изтезание и убийство. Дискриминацията срещу ЛГБТИ често е вкоренена в обществените норми и схващанията за ролите, които поддържат съществуването на неравнопоставеност между половете. ЕС е особено загрижен поради това, че в някои държави сексуалните отношения по взаимно съгласие между пълнолетни лица от един и същ пол са криминализирани и могат да се наказват с лишаване от свобода или със смъртно наказание. В други държави правителствата се стремят активно към ограничаване на свободата на сдружаване, събрания и изразяване на ЛГБТИ.

¹ Вж. също параграф 5 от Виенската декларация и Програмата за действие, приета от Световната конференция по правата на човека от 1993 г. (док. на ООН A/CONF.157/23): „Макар че трябва да се отчита значението на националните и регионалните особености и различния исторически, културен и религиозен произход, държавите са длъжни, независимо от своите политически, икономически и културни системи, да насърчават и защитават всички права на човека и основни свободи.“

3. В много държави липсват законодателни рамки за защита на ЛГБТИ от дискриминация и престъпления от омраза, и дискриминацията на основание реална или възприемана сексуална ориентация или полова идентичност се случва навсякъде по света, когато ЛГБТИ се опитват да имат достъп до работни места, здравни грижи или образование. Следователно дискриминацията може да доведе до по-голяма бедност сред ЛГБТИ.

4. Лицата, работещи за постигането на напредък по отношение на човешките права на ЛГБТИ, са защитници на правата на човека и те следва да се имат предвид, когато се наблюдава положението на защитниците на правата на човека в трети държави. Необходимо е обаче да се имат предвид, от една страна, специфичните особености на въпросите, свързани с ЛГБТИ, сред събеседниците, и от друга страна, специфичната уязвимост на лицата ЛГБТИ. Положителният ефект е много по-вероятен, когато се прилага последователен, но убедителен подход, отколкото публичен и основан на конфликта подход. Индивидуално съобразените подходи и националните стратегии по правата на човека ще бъдат важен инструмент за определянето на най-добрия начин за постигане на напредък в това отношение при различните обстоятелства.

Б. Цел и приложно поле

5. ЕС има за цел насърчаване и защита на всички човешки права на ЛГБТИ въз основа на съществуващите международни правни стандарти в тази област, вкл. на установените от Организацията на обединените нации и Съвета на Европа. Чрез различните налични инструменти в рамките на външната си дейност, в т.ч. финансовите инструменти, които са на разположение както от институциите на ЕС, така и от държавите членки, ЕС ще се стреми активно да насърчава и да защитава упражняването на тези права.

6. Целта е тези насоки да представляват ръководство за длъжностните лица от институциите на ЕС и държавите — членки на ЕС, което те да използват по време на контакти с трети държави, международни организации и организации на гражданското общество, като използват подход на вземане на решения, съобразени с отделните случаи, с оглед на насърчаване и защита на човешките права на ЛГБТИ в рамките на външната дейност на ЕС. С тези насоки се дава възможност на ЕС проактивно да утвърждава човешките права на ЛГБТИ, да разбира и да се бори по-успешно със структурните дискриминации, с които евентуално се сблъскват тези лица, и да реагира на нарушенията на техните човешки права. По този начин те ще допринесат допълнително за укрепването и подпомагането на политиката на ЕС в областта на правата на човека като цяло.

7. Този документ се основава на Инструментариума за насърчаване и защита на упражняването на всички човешки права от ЛГБТ (2010 г.). От особено значение във връзка с това са насоките относно смъртното наказание, изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, относно защитниците на правата на човека, насърчаването и защитата на правата на детето и относно насилието спрямо жените и момичетата и борбата с всички форми на дискриминация срещу тях.

8. ЕС е напълно наясно, че утвърждаването на човешките права въз основа на сексуалната ориентация и половата идентичност на много места по света, включително в рамките на ЕС, може до пороци дискусии с деликатен характер. Въпреки това, като се опира на международни стандарти и собствената си законодателна рамка, ЕС се ангажира да постигне напредък по същество в областта на човешките права на ЛГБТИ, като при това засвидетелства и уважение. Това ще стане, като се отчита действителността по местата, където на защитниците на правата на човека се налага да напредват в поетата от борба.

В. Определения и правна рамка

9. ЛГБТИ имат същите човешки права като всички хора, включително правото на недискриминация. Този принцип е заложен в многобройни международни правни инструменти, които предвиждат широк обхват на приложението му. По-конкретно, на световно равнище той е заложен в членове 2 и 26 от Международния пакт за граждански и политически права (МПГПП)^{2, 3} и член 2 от Международния пакт за икономически, социални и културни права⁴ (вж. **приложение 1**). Това тълкуване бе подкрепено от многобройни органи на ООН за наблюдение на спазването на договорите и специални докладчици на ООН.

10. ЕС изрази единодушна подкрепа за Изявлението на Общото събрание на ООН относно правата на човека, сексуалната ориентация и половата идентичност от декември 2008 г.,⁵ подкрепено от 68 държави от пет континента. В Изявлението отново се утвърждава принципът на недискриминация и се осъждат екзекуциите, произволният арест или нарушаването на правата на човека въз основа на сексуалната ориентация или половата идентичност. ЕС подкрепи също така съвместните изявления на Съвета по правата на човека от 2006 г. и 2011 г., направени от името съответно на 54 и 85 държави. През 2011 г. Съветът на ООН по правата на човека прие резолюция относно правата на човека, сексуалната ориентация и половата идентичност, която бе единодушно подкрепена от ЕС и в която на Службата на Върховния комисар по правата на човека се постави задачата да възложи извършването на изследване, документиращо дискриминиращите закони и практики и актовете на насилие срещу лица на основание тяхната сексуална ориентация и полова идентичност. В доклада се прави също така кратък преглед на действащите международни стандарти и задължения⁶.

² МПГПП, член 2, параграф 1 гласи: („Всяка държава — страна по този пакт, се задължава да зачита и гарантира на всички лица, намиращи се на нейна територия и под нейна юрисдикция, признатите им от този пакт права, без разлика на раса, цвят на кожата, пол, език, религия, политически или други убеждения, национален или социален произход, имотно състояние, рождение или всякакви други признаци.“)

³ МПГПП, член 26 („Всички лица са равни пред закона и имат право, без всякаква дискриминация, на еднаква законна закрила. В това отношение законът трябва да забранява всякаква дискриминация и да осигурява на всички лица еднаква и ефикасна закрила против всякаква дискриминация, основаваща се на раса, цвят на кожата, пол, език, религия, политически или други убеждения, национален или социален произход, имотно състояние, рождение или всякакви други признаци“).

⁴ Международен пакт за икономически, социални и културни права, член 2, параграф 2 („Държавите — страни по този пакт, се задължават да осигурят упражняването на провъзгласените в този пакт права без каквато и да е дискриминация, основаваща се на раса, цвят на кожата, пол, език, религия, политически и други убеждения, народностен или социален произход, имотно състояние, рождение или всякакви други признаци.“).

⁵ Пълният текст се намира на уебсайт

<http://www.droitsLGBTI2008.fr/documents/?mode=download&id=2>.

⁶ http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/19session/A.HRC.19.41_English.pdf

11. През 2010 г. държавите — членки на ЕС, в Съвета на Европа подкрепиха Препоръка на Комитета на министрите относно правата на ЛГБТИ, която включва всеобхватен набор от мерки за утвърждаване на правата на човека на ЛГБТИ в държавите — членки на Съвета на Европа⁷.

12. Службата на Върховния комисар по правата на човека⁸, Специалните процедури на ООН⁹, органите по договорите на ООН за правата на човека¹⁰, както и комисарят по правата на човека към Съвета на Европа¹¹, се позовават в работата си на принципите на Yogyakarta относно приложението на международното право в областта на правата на човека във връзка със сексуалната ориентация и половата идентичност — необвързващ обяснителен текст, изготвен от група независими експерти през 2006 г.

13. Законодателството и политиките на ЕС предвиждат равенство и недискриминация, основана на сексуалната ориентация, заложи в членове 10 и 19 от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС) и в член 21 от Хартата на основните права на Европейския съюз. Основополагащият принцип на ЕС за равно третиране предоставя защита от дискриминация и на трансполовите лица. Това е заложено в Преработената директива на ЕС относно половете (2006/54/ЕО), в Директивата относно прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените по отношение на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги (2004/113/ЕО) и, с изричното позоваване на половата идентичност и изразяване, в Директивата на ЕС за признаване на правото на убежище (2004/83/ЕО) и Пакета на ЕС за правата на жертвите (2011/0129).

⁷ Препоръка CM/Rec (2010)5 на Комитета на министрите към държавите членки за мерки за борба с дискриминацията, основана на сексуалната ориентация или половата идентичност, приета без гласуване на 31 март 2010 г.

⁸ Вж. например Доклад на Върховния комисар по правата на човека на ООН „Дискриминиращи закони и практики и актове на насилие срещу лица на основание тяхната сексуална ориентация и полова идентичност“, док. на ООН A/HRC/19/41 от 17 ноември 2011 г.

⁹ Вж. например Доклад на специалния докладчик относно изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, док. на ООН A/HRC/22/53 от 1 февруари 2013 г.

¹⁰ Вж. например Комитет за икономически, социални и културни права, Общ коментар № 20 относно недискриминацията по отношение на икономическите, социалните и културните права (член 2, параграф 2), док. на ООН E/C.12/GC/20 от 10 юни 2009 г.

¹¹ Вж. например документ на комисаря по правата на човека на Съвета на Европа, Thomas Hammarberg — „Време е да се признае, че принципите за правата на човека се прилагат и по отношение на сексуалната ориентация и половата идентичност“, 14 май 2008 г., в: http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/080514_en.asp

Работни определения¹²

Съкращението **ЛГБТИ** описва разнообразна група от лица, която не се вписва в общоприетите или традиционни понятия за мъжки и женски роли, свързани с пола. За ЛГБТИ понякога се говори и като за „малцинства от гледна точка на сексуалността, пола и тялото“.

Лесбийката е жена, чието трайно физическо, романтично и/или емоционално влечение е към други жени. **Гей** често се използва за описание на мъж, чието трайно физическо, романтично и/или емоционално влечение е към други мъже, въпреки че терминът може да се използва за описание едновременно на гейове и лесбийки. **Бисексуален** описва лице, което е физически, романтично и/или емоционално привлечено и от мъже, и от жени. **Трансполов** е термин, който описва хората, чиято полова идентичност и/или полово изразяване се различава от рождения им пол. Терминът **интерсексуален** обхваща телесни изменения по отношение на културно установените стандарти за мъжественост и женственост, вкл. изменения на равнището на хромозомите, половите жлези и гениталиите.

Под **сексуална ориентация** се разбират уменията на всеки човек да изпитва емоционално, привързано и сексуално влечение към лица от различен пол или от същия пол или към повече от един пол, както и интимните и сексуални отношения с тях.

Под **полова идентичност** се разбира индивидуалното дълбоко вътрешно и лично изживяване на пола от лицето, което може да съответства или не на рождения му пол.

¹² Вж. Насоките на Върховния комисар на ООН за бежанците „Работа с ЛГБТИ в условията на принудително разселване“, 2011 г., стр. 3: <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=4e6073972>. Тези определения не са правно обвързващи и не са били приети официално от междуправителствен орган; те се посочват, за да предоставят практически насоки на служителите на институциите на ЕС и държавите — членки на ЕС, които работят по въпроси, свързани с ЛГБТИ. Вж. също Насоките на Върховния комисар на ООН за бежанците относно международната закрила № 9: „Молби за получаване на статут на бежанец въз основа на сексуалната ориентация и/или полова идентичност в контекста на член 1А, параграф 2 от Конвенцията от 1951 г. и/или Протокола към нея от 1967 г. относно статута на бежанците“, HCR/GIP/12/09 от 23 октомври 2012 г., стр. 4.

II. Оперативни насоки

A. Приоритетни области на действие

14. С оглед на ефективното насърчаване и защита на човешките права на ЛГБТИ чрез външната дейност на ЕС, Съюзът следва да се съсредоточи върху следните области:

1. Декриминализиране и борба срещу дискриминиращи закони и политики

15. Понастоящем около 80 държави все още криминализират отношенията по взаимно съгласие между пълнолетни лица от един и същ пол, включително чрез възможността за налагане на смъртни присъди в редица държави. Подобно криминализиране противоречи на международното право в областта на правата на човека и нарушава човешките права на ЛГБТИ, вкл. правото на живот, неприкосновеност на личния живот, свобода, сигурност и здравеопазване, както и свободата на сдружаване, събрания и изразяване. Тези основни свободи биват ограничавани и посредством законодателни инициативи, които криминализират обществената дискусия и/или изразяването на хомосексуалността, вкл. забраната на гей паради. Криминализирането на отношенията по взаимно съгласие между пълнолетни лица от един и същ пол затвърждава съществуващите предразсъдъци, задълбочава стигматизацията, легитимира дискриминацията и може да направи ЛГБТИ по-уязвими по отношение на злоупотреби и нарушаване на човешките права, вкл. полицейска бруталност и случаи на изтезание и други форми на жестоко, нечовешко и унижително отнасяне към ЛГБТИ.

16. Законови мерки като законите срещу проституцията, нарушаването на обществения ред, както и забраната на т.нар. „кросдресинг“ (преобличане в дрехите на противоположния пол), могат да бъдат насочени и към лицата с вариращо изразяване на пола (*gender variant*) и трансполовите лица, и да бъдат използвани от правоприлагащите служители за преследване на трансполовите лица на основание тяхната полова идентичност или полово изразяване. Трансполовите лица, чиито документи за самоличност не отразяват предпочитанията от тях пол, могат да бъдат възпрепятствани в опитите си за достъп до правосъдие, в случай на нарушаване на правата им.

17. ЕС:

- а. следва активно да осъди дискриминиращите закони, политики и практики, в т.ч. криминализирането на отношенията по взаимно съгласие между пълнолетни лица от един и същ пол или трансполови лица, и по-специално използването на смъртно наказание, изтезание или малтретиране във връзка с това.
- б. следва също така активно да се противопоставя на други ограничения на достъпа до човешки права, по-специално на законодателни инициативи, ограничаващи правото на свободно изразяване, сдружаване и събрания.
- в. следва да работи за постигане на декриминализирането на отношенията по взаимно съгласие между пълнолетни лица от един и същ пол и трансполови лица и за премахване на дискриминиращите практики срещу всички лица, вкл. ЛГБТИ.

18. Действията на ЕС в тази област следва да бъдат ръководени от следното:

- да се обмислят внимателно и отделно за всеки случай най-добрите начини за ефективно утвърждаване на човешките права на ЛГБТИ и за премахване на дискриминиращите закони, политики и практики.
- да съсредоточи работата си върху онези държави, в които отношенията по взаимно съгласие между пълнолетни лица от един и същ пол, трансполови лица или тяхната защита, са криминализирани, или които работят за промяна на съществуващото законодателство (независимо в коя посока), да се повдигне въпросът и да се насърчат държавите да извършат законодателни промени, съответстващи на международното право.
- да наблегне по-специално на ситуации, при които смъртното наказание е в сила и/или при които са налице изтезания и малтретиране на ЛГБТИ, и да осъди тези практики в съответствие с Насоките на ЕС по отношение на смъртното наказание и Насоките на ЕС относно изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.
- да извършва допитване до общността на ЛГБТИ в съответните държави и да вземе предвид техните виждания по най-подходящите начини за действие и ответна реакция.

2. Утвърждаване на равенството между половете и недискриминацията

19. Дискриминацията на основание на сексуалната ориентация или половата идентичност е най-често срещаният проблем, с който се сблъскват ЛГБТИ. Дискриминационното законодателство, политики и практики се срещат на работното място и в публичната сфера, по-конкретно по отношение на достъпа до здравеопазване и образование. Сред възможните проблеми са тормозът и други форми на изключване. Дискриминацията и неравнопоставеното отношение също могат да бъдат често явление в центровете за задържане.

20. Наличието на подходящи документи за самоличност е предпоставка за ефективно упражняване на много от човешките права. Трансполовите лица, които не разполагат с документи за самоличност, отразяващи предпочитания от тях пол, могат в резултат на това да бъдат изложени на произволно третиране и дискриминация от страна на лица и институции. В някои държави не съществуват разпоредби за законово признаване на предпочитания пол. В други държави изискванията за законово признаване на пола могат да бъдат прекомерни, като изискването на доказателство за стерилитет или безплодие, операция за промяна на пола, хормонално лечение, диагноза, свързана с психичното здраве, и/или определен период, през който лицето е живяло в предпочитания от него пол (т.нар. „реален опит“).

21. Подобни прекалени разпоредби или практики противоречат на правото на равенство и недискриминация, съгласно посоченото в членове 2 и 26 от Международния пакт за граждански и политически права (МПГПП) и член 2 от Международния пакт за икономически, социални и културни права.

22. ЕС следва да осъди всяка форма на дискриминация, която противоречи на тези основни принципи.

23. Действията на ЕС в тази област следва да бъдат ръководени от следното:

- да се стимулират държавите да насърчават равенството и недискриминацията при упражняването на всички човешки права от ЛГБТИ, включително като въвеждат национално законодателство и политики, в т.ч. повишаване на осведомеността, с които се утвърждават равенството и недискриминацията на работното място, в сектора на здравеопазването и в образованието.
- да се набелязват ситуациите, при които политическата и финансовата подкрепа за правителствени и неправителствени инициативи за насърчаване на недискриминацията и равенството биха придали добавена стойност на тази дейност.

3. Борба с насилието срещу ЛГБТИ

24. ЕС изразява специална загриженост относно случаи на насилие срещу ЛГБТИ, с които се подкопават най-основните принципи за правата на човека. Подобно насилие обхваща широк спектър от насилствени актове като убийство, изнасилване, побой, изтезание, жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, както и физически нападения в публичното пространство. Въпреки че на актовете на насилие се обръща все повече внимание от организациите за човешките права, съобщените подобни случаи са по-малко от реално случващите се. В някои държави климатът на безнаказаност позволява дадени актове на насилие срещу ЛГБТИ да останат ненаказани и без разследване. Държави, които продължават да криминализират отношенията по взаимно съгласие между пълнолетни лица от един и същ пол и трансполови лица, или в които липсва законодателство, категорично защитаващо ЛГБТИ от дискриминация и насилие, в действителност отбелязват по-високи нива на насилие срещу ЛГБТИ.

25. По-специално преобладават трансфобското насилие и убийства, предвид сравнително малкия дял на трансполови лица, ниските равнища на наблюдение и докладване на подобни престъпления, както и страхът от репресии.

26. Лесбийките, бисексуалните и трансполовите жени са особено уязвими мишени на убийства и изнасилване, подбудени от предразсъдъци, поради неравенството на половете и съществуващите норми за пол в семейните структури. От представители на ООН, на които е определен мандат за специални процедури, и от организации по правата на човека постъпват доклади за практики на „корективно изнасилване“ и „убийства на честта“, извършвани често в семейна обстановка от членове на семейството в много държави.

27. ЕС има за цел да допринесе за борбата с всяка форма на насилие срещу ЛГБТИ.

28. Действията на ЕС в тази област следва да бъдат ръководени от следното:

- да се насърчават държавите да признаят насилието срещу ЛГБТИ и съвместно с гражданското общество да се разработят закони и други мерки за предотвратяване, наблюдение и ефективно преследване на извършителите на подобно насилие.
- да се допринася за борбата с всяка форма на насилие срещу ЛГБТИ, като се подкрепят инициативи на гражданското общество и правителствени инициативи с цел да се наблюдават случаите на насилие, да се обучат правоприлагащите служители и да се търсят помощ и корективни мерки за жертвите на подобно насилие.

4. Подкрепа и закрила на защитниците на правата на човека

29. Всички държави следва да се отнасят с уважение към защитниците на правата на човека, както е заявено в Международната декларация за правото и отговорността на лица, групи и обществени органи да насърчават и защитават общопризнатите права на човека и основни свободи (приета от Общото събрание на ООН през 1998 г.). Въпреки това защитниците на правата на човека (журналисти, активисти, адвокати, представители на синдикатите и т.н.), които работят за утвърждаването и защитата на човешките права на ЛГБТИ, са извънредно уязвима група и често стават обект на преследване и нарушаване на човешките права. Това важи особено за държавите, чиито правителства забраняват обществените дискусии относно сексуалната ориентация и ограничават свободата на сдружаване и изразяване по тези въпроси.

30. За да съответстват на постигнатия напредък в прилагането на Насоките на ЕС относно защитниците на правата на човека, действията на ЕС в тази област следва да бъдат ръководени от следното:

- да се насърчават трети държави да приемат култура на цялостно зачитане и признаване на работата, извършвана от защитниците на правата на човека, в т.ч. правата на човека на ЛГБТИ.
- да се отдава приоритет на работата на ЕС в държави, в които се констатира незадоволително малко уважение за защитниците на правата на човека като цяло и в частност за защитниците на правата на човека на ЛГБТИ, особено когато законодателните промени и наказателните санкции са имали отрицателно въздействие върху работата на защитниците на правата на човека.
- да се реагира на очевидни нарушения на правата на правозащитниците в трети държави, като се изтъква позицията на ЕС по този въпрос и се работи в съответствие с Насоките на ЕС относно защитниците на правата на човека.

Б. Оперативни инструменти

31. Служителите на институциите на ЕС и държавите — членки на ЕС, разполагат при целесъобразност с различни инструменти и начини на действие, като използват и съществуващите правни инструменти и насоки:

По отношение на трети държави

1. *Национални стратегии по правата на човека:*

- Да застъпят въпроса за положението на ЛГБТИ в националните стратегии по правата на човека, като отбелязват по-специално случаите на нарушения на човешките права на ЛГБТИ и структурната дискриминация срещу тях. В различните държави и региони тези въпроси може да налагат обособен подход и приоритетно разглеждане.

2. *Наблюдение на човешките права на ЛГБТИ:*

- Да използват анализа/списъка за проверка в **приложение 2** за проследяване и наблюдение на положението с човешките права на ЛГБТИ в съответната държава, за да установят напредъка/пречките.
- Да поддържат контакт с местните власти, регионалните организации и местните и международните организации на гражданското общество, с оглед получаването на информация, включително по конкретни нарушения на човешките права на ЛГБТИ.

3. *Доклади на ръководителите на мисии на ЕС:*

- Да включват в периодичните доклади анализ на положението на ЛГБТИ, както и нарушенията на човешките права на ЛГБТИ и нарушенията спрямо правозащитниците.
- Да установяват и следят конкретни случаи на очевидни нарушения на човешките права на ЛГБТИ.
- Да определят подробни мерки (напр. демарши, повдигане на въпроса в политически диалог, финансиране), които са взети или планирани с оглед борбата с предполагаеми или доказани нарушения (всички действия по конкретни случаи следва да бъдат извършвани единствено ако засегнатото лице даде своето съгласие за това).
- Да използват цикъла на докладване в рамките на всеобщия периодичен преглед и да предприемат последващи действия по препоръките, отправени към наблюдаваната държава.

4. *Демарши и публични изявления:*

- Да предлагат и правят демарши и публични изявления по въпроси, свързани с ЛГБТИ, с особен акцент върху случаите и ситуациите с висок риск.
- Да реагират на положителното развитие на насърчаването и защитата на пълното упражняване на човешките права от ЛГБТИ в трети държави.
- Да подкрепят публично, в т.ч., според случая, участието в упражняването на свободата на събирания и изразяване (напр. обществени събития, гей паради).

5. *Конкретни случаи:*

- Да предлагат конкретни действия, напр. демарши, когато разберат за добре документиран конкретен случай на доказани нарушения на човешките права на ЛГБТИ (действията по конкретни случаи следва да бъдат определяни за всеки отделен случай и по тях следва да се предприемат действия единствено, ако засегнатото лице даде информираното си съгласие за това, като могат да бъдат включени в общ демарш или изявление).

6. *Съдебни заседания и посещения на местата за лишаване от свобода:*

- Да присъстват и да наблюдават съдебни заседания по време на производства, отнасящи се до нарушения на човешките права на ЛГБТИ, като обръщат специално внимание на случаите с висок риск.
- Да осъществяват контакт с държавен прокурор, полицейски органи или утвърден и независим орган, отговарящ за посещенията, за да искат разрешение да посещават местата за задържане, например с цел оценка на положението на задържаните ЛГБТИ.

7. *Политически диалози:*

- Да повдигат въпроса за положението с човешките права на ЛГБТИ в частта на политическите или специализираните диалози, която се отнася до правата на човека (диалози по правата на човека, консултации, подкомитети и диалози по член 8 от Споразумението от Котону) с трети държави и регионални организации.
- Да повдигат въпроси, свързани с конкретни случаи на нарушения на човешките права на ЛГБТИ, със съгласието на засегнатите лица.
- Да насърчават трети държави да инициират законодателни промени, за да гарантират равенството пред закона за ЛГБТИ.
- Да насърчават трети държави да подпишат и/или ратифицират съответните международни правни инструменти, по-специално Международния пакт за граждански и политически права и Международния пакт за икономически, социални и културни права, и да оттеглят евентуални свързани с въпроса резерви по тези правни инструменти.
- Да насърчават трети държави да създават независими органи, отговарящи за наблюдението на местата за лишаване от свобода, вкл. чрез ратифицирането на Незадължителния протокол към Конвенцията против изтезанията.
- Да използват цикъла на докладване в рамките на всеобщия периодичен преглед и да предприемат последващи действия по препоръките, отправени към наблюдаваната държава.
- Да насърчават трети държави да канят представители на Специалните процедури на ООН относно правата на човека, които да осъществяват мисии по държави и по теми, да приемат техните препоръки и да ги прилагат.

- Да подкрепят тези трети държави, които са за насърчаването и защитата на човешките права на ЛГБТИ, като стимулират по-тясното сътрудничество в многостранните форуми и активизират своите усилия като добър пример на регионално равнище.
- Да стимулират обмена на информация за добрите практики с трети държави, които са за насърчаването и защитата на човешките права на ЛГБТИ, с оглед да подобрят и да допринесат за мерките на ЕС (които да бъдат включени в сборника от добри практики и извлечени поуки).

8. *Подкрепа за усилията на гражданското общество:*

- Да предоставят послания на политическа подкрепа, когато считат това за полезно и след консултация с гражданското общество.
- Да улесняват достъпа до информация относно наличното финансиране (напр. чрез Европейския инструмент за демокрация и права на човека или съответните правни инструменти на държавите — членки на ЕС).
- Да осигуряват информация за законите и практиките по отношение на ЛГБТИ в ЕС.
- По целесъобразност да способстват за видимостта на действията на местните организации за насърчаване на човешките права на ЛГБТИ, напр. като бъдат домакини на дебати и семинари по свързани с темата въпроси и като включват аспекти на ЛГБТИ и лектори от ЛГБТИ обществото и като подкрепят културни събития, конференции или социални проекти.
- Да насърчават дебатите по въпросите на ЛГБТИ между държавни субекти и гражданското общество, като осигуряват възможности за обмен.
- Да се консултират с организациите на гражданското общество за това как да интегрират проблематиката на ЛГБТИ в политиките.
- Да насърчават организациите на гражданското общество да утвърждават човешките права на ЛГБТИ.
- Да насърчават организациите на гражданското общество да документират по подходящ начин нарушенията на човешките права на ЛГБТИ.
- Да подкрепят свързаните с това научни изследвания с цел подпомагане на развитието на вътрешния дебат и действията за застъпничество.

9. Международни механизми:

- Да предлагат специалните докладчици на ООН, специалните представители на ЕС и съответните им колеги от Съвета на Европа, ОССЕ и други регионални органи по правата на човека, които са на работни посещения, да се срещат с местните неправителствени организации, работещи за насърчаването и защитата на човешките права на ЛГБТИ.
- Да предложат международните органи за наблюдение да включат ЛГБТИ като специален фокус по време на своите посещения на местата за лишаване от свобода.
- Да насърчават местните групи да включват информация за положението на ЛГБТИ в своите алтернативни доклади до регионалните механизми за правата на човека и до органите на ООН.
- Да включват подобна информация в материалите, които се използват при механизма на Всеобщия периодичен преглед в Съвета на ООН по правата на човека.

10. Работни посещения на ЕС и на държави членки:

- Да включват информация за положението на ЛГБТИ в кратките информационни материали, предназначени за лица на работни посещения в ЕС и в държави членки, и да ги насърчават да повдигат въпроса пред местните партньори и да провеждат срещи със защитници на правата на човека, които работят за насърчаването и защитата на човешките права на ЛГБТИ.

32. В тези действия следва да се отдели специално внимание на случаите с висок риск, в т.ч. наказателните присъди, смъртните наказания, изтезанията или други форми на малтретиране; случаите на предполагаеми или доказани нарушения срещу защитниците на човешките права на ЛГБТИ; както и добрите практики за постигане на промяна в политиката и законодателството и за премахване на структурните ограничения, в т.ч. дискриминационното законодателство и практики, както и безнаказаността за нарушенията на човешките права на ЛГБТИ.

В международните форуми:

1. Организация на обединените нации

- Да изрази необходимостта всички страни да се присъединят и да спазват Всеобщата декларация за правата на човека (1948 г.), в чийто член 1 е заложен принципът за универсалния характер на човешките права — „всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права“.
- Да включи въпросите, свързани с ЛГБТИ, в изявления и въпроси по време на интерактивни диалози в рамките на ООН, като отрази факта, че ЕС е дълбоко загрижен по повод нарушенията на човешките права и основните свободи, основани на сексуалната ориентация или половата идентичност по принцип, и заклеми в частност конкретни нарушения като прилагането на смъртно наказание на тази основа, извънсъдебните екзекуции, екзекуциите по бързата процедура или произволните екзекуции, прилагането на изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, произволния арест или задържане, както и правото на свободно изразяване, сдружаване и събрания, и отнемането на икономически, социални и културни права.
- Да насърчи държавите да предприемат всички необходими мерки, по-специално законодателни или административни, за да се уверят, че сексуалната ориентация и половата идентичност при никакви обстоятелства не могат да бъдат използвани като основание за наказателни санкции, по-специално екзекуции, арести, задържане или глоби, да гарантират, че нарушенията на правата на човека срещу ЛГБТИ се разследват и нарушителите се подвеждат под съдебна отговорност, както и да осигурят адекватна закрила на защитниците на правата на човека и да премахнат пречките за изпълнението на тяхната работа.

- Да осигури подходящи и продължителни последващи действия във връзка с Резолюция 17/19 на Съвета по правата на човека, която понастоящем е единствената специално приета във връзка с ЛГБТИ резолюция, която даде старта на първия по рода си официален междуправителствен процес относно сексуалната ориентация и половата идентичност, довел до създаването на експертна комисия през март 2012 г. в рамките на Съвета по правата на човека. Докладът на върховния комисар¹³ и експертната комисия потвърдиха широкото разпространение и тежестта на случаите на нарушения и дискриминация срещу ЛГБТИ и разобличиха недостатъчните ответни действия на национално и международно равнище.
- Да приветства, когато е уместно, вниманието, което се обръща на тези въпроси от представители на Специалните процедури на Съвета по правата на човека и органите по Договора, и да ги насърчава и занапред да включват в съответните си мандати разглеждането на нарушенията на човешките права, основани на сексуалната ориентация или половата идентичност.
- Да включва, когато е уместно, въпроси и препоръки относно ЛГБТИ в обсъжданията в рамките на всеобщия периодичен преглед в Съвета по правата на човека в Женева.

2. *Организация за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ)*

- Да включва, когато е уместно, въпросите, свързани с ЛГБТИ, в национални изявления и в обсъждания по време на интерактивни диалози в рамките на ОССЕ.
- Да продължи активно работа по включването на „сексуалната ориентация и половата идентичност“ като ясно признати основания за дискриминация в ангажиментите по линия на ОССЕ или в решенията на Съвета на министрите.
- В съответствие с ангажимента на държавите, участващи в ОССЕ, за обмен на информация относно отмяната на смъртното наказание и предоставянето ѝ на обществеността (документа от Копенхаген), да включва в изявленията на държавите — членки на ЕС, в рамките на човешкото измерение на дейността на ОССЕ, информацията за отмяната на смъртното наказание, която се отнася до ЛГБТИ (мярката се съдържа в насоките на ЕС по отношение на смъртното наказание).

¹³ A/HRC/19/41

3. *Съвет на Европа*

- Да включва, когато е уместно, въпросите, свързани с ЛГБТИ, в национални изявления и в обсъждания по време на интерактивни диалози в рамките на Съвета на Европа.
- Да приветства положителните резултати от инициативи на Съвета на Европа в тази област и от прегледа на изпълнението на Препоръка CM/Rec (2010) 5.
- Да се позовава, когато е уместно, на човешките права на ЛГБТИ в процеса на разработване на инструменти за защита на човешките права от Съвета на Европа, като например Конвенцията за предотвратяване и борба с насилието срещу жени и домашното насилие.
- Да отчете факта, че Европейската комисия за борба с расизма и нетърпимостта е изразила намерението си да включи разглеждането на свързаните с ЛГБТИ въпроси в новия си цикъл на наблюдение през 2013 г.
- Да вземе предвид, ако е целесъобразно, работата на комисаря по правата на човека, който определи дискриминацията, основана на сексуалната ориентация и половата принадлежност, като приоритетна тематична област за дейността на неговата служба.
- Да вземе предвид, ако е целесъобразно, препоръките на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията, във връзка с отнасянето към ЛГБТИ, лишени от свобода.

4. *Други механизми*

- Да се насърчават други имащи отношение международни организации да предприемат подходящи стъпки, за да насърчават държавите към ратифициране и спазване на съответните международни норми и стандарти относно човешките права на ЛГБТИ.
- Да се включват, където е уместно, въпроси за човешките права на ЛГБТИ в изявления и интерактивни диалози в рамките на международните механизми.
- Да се насърчават трети държави да канят представители на Специалните процедури относно правата на човека от различни международни организации, които да осъществяват мисии по държави и по теми, и да приемат и изпълняват техните препоръки.

- Да се полагат усилия, където е възможно, за сътрудничество на междурегионална основа, като се организират съпровождащи събития на тема насърчаване и защита на човешките права на ЛГБТИ, по-специално с цел да се обсъдят добрите практики в тази област, като се обърне внимание на препоръките, приети от различните международни организации и като се насърчат държавите да се съобразяват с тях, за да подобрят положението с човешките права на ЛГБТИ на национално равнище.
- Да се потърсят евентуални съмишленици сред държавите, за да се постигне напредък по отношение на равнопоставеността на ЛГБТИ при упражняването на човешките права, да се стимулира по-тясното сътрудничество в многостранните форуми и се активизират техните усилия като добър пример на регионално равнище.
- Да се насърчават Службата на Върховния комисар по правата на човека на ООН, другите служби на ООН, представителствата на Съвета на Европа и на ОССЕ да разглеждат въпросите, свързани с човешките права на ЛГБТИ, в своята работа.
- Да се включат представители на гражданското общество в съпровождащи международните форуми събития за популяризиране на въпросите, свързани с човешките права на ЛГБТИ.

III. Общи мерки

33. Работна група на Съвета „Права на човека“ ще преразгледа изпълнението на тези насоки три години след приемането им и при необходимост ще ги актуализира. Работната група също ще насърчава и наблюдава по-нататъшното интегриране на въпросите, свързани с ЛГБТИ, в рамките на външната дейност на ЕС, активно ще разпространява настоящите насоки и ще насърчава прилагането им от държавите — членки на ЕС, Европейската служба за външна дейност, мисиите и операциите на ЕС по линия на ОПСО и ако е целесъобразно, от специалните представители на ЕС, Европейската комисия и Европейския парламент.

34. Работната група ще състави сборник от добри практики и извлечени поуки относно действията на ЕС при насърчаването и защитата на пълното упражняване на човешките права от ЛГБТИ с оглед да се разпространява взаимното извличане на поуки и съгласуваността на политиката.

35. Информация относно въпросите, свързани с ЛГБТИ, ще бъде включена в съответното обучение за служители на институциите на ЕС и държавите — членки на ЕС, мисиите на ЕС по линия на ОПСО, дипломатите на държавите — членки на ЕС, и местния персонал.

36. Специално внимание ще бъде отделено на свързаните с пола аспекти, като по-конкретно се вземе предвид факта, че лесбийките и бисексуалните жени, транс-, интерсексуалните и лицата с вариращо изразяване на пола съставляват значителна част от групата на ЛГБТИ и са особено уязвими към основано на пола и сексуално насилие. Също така, гражданско-обществените групи и организации на жените често играят важна роля за насърчаването и защитата на човешките права на ЛГБТИ, особено в държавите, в които организациите на ЛГБТИ не са разрешени.

Международни и регионални правни инструменти, декларации, изявления и други свързани документи за насърчаване и защита на човешките права на
ЛГБТИ

Международни правни инструменти:

- Международен пакт за граждански и политически права, 1966 г.
- Международен пакт за икономически, социални и културни права, 1966 г.
- Международна конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация, 1965 г.
- Конвенция против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, 1984 г.
- Конвенция за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (CEDAW), 1979 г.
- Конвенция за правата на детето, 1989 г.
(чл. 2)
- Конвенция № 111 на Международната организация по труда (МОТ), 1958 г.

Регионални правни инструменти:

Европа

- Европейска конвенция за правата на човека, 1953 г.
- Договор за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС), 2010 г.
- Харта на основните права на Европейския съюз, 2000 г.

Вторично законодателство на ЕС: Директива 2000/78/ЕО на Съвета за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите, 2004/113/ЕО, 2006/54/ЕО, 2004/83/ЕО, 2011/0129 (Пакет на ЕС за правата на жертвите), „Директива 2012/29/ЕС за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета“

Декларации

- Всеобща декларация за правата на човека, 1948 г.
- Декларация на ООН за правото и отговорността на лица, групи и обществени органи да насърчават и защитават общопризнатите права на човека и основни свободи, 1999 г.

Други регионални документи

- Стандартите на Съвета на Европа „Борба с дискриминацията, основана на сексуалната ориентация и половата идентичност“, 2011 г.
- Съвет на Европа: „Препоръка за мерки за борба с дискриминацията, основана на сексуалната ориентация и половата идентичност“, 2010 г.
- Резолюция на Организацията на американските държави „Права на човека, сексуална ориентация и полова идентичност“, 2008 г.
- Резолюция на Организацията на американските държави „Правата на човека, сексуалната ориентация и половата идентичност в страните на Северна и Южна Америка“, 2009 г.

Изявления и резолюции

- Съвместно изявление на Съвета на ООН по правата на човека относно сексуалната ориентация, половата идентичност и правата на човека, декември 2006 г.
- Изявление на Общото събрание на ООН относно правата на човека, сексуалната ориентация и половата идентичност, 2008 г.
- Съвместно изявление в рамките на Съвета на ООН по правата на човека „Да сложим край на актовете на насилие и на свързаните с тях нарушения на правата на човека, основаващи се на сексуална ориентация и полова идентичност“, март 2011 г.
- Резолюция на Съвета по правата на човека „Права на човека, сексуална ориентация и полова идентичност“ (HRC/17/L.9/Rev.1)
- Доклад на Върховния комисар по правата на човека на ООН — Изследване, документиращо дискриминиращите закони и практики и актовете на насилие срещу лица на основание тяхната сексуална ориентация и полова идентичност,¹⁴ 2011 г.

¹⁴ http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/19session/A.HRC.19.41_English.pdf.

Други документи по темата

- Доклад на Световния конгрес по правата на човека, сексуалната ориентация и половата идентичност, 2009 г.
- Родени свободни и равнопоставени, сексуалната ориентация и половата идентичност в международното право в областта на правата на човека, Служба на Върховния комисар по правата на човека, 2012 г.
- Насоки на Върховния комисар на ООН за бежанците относно международната закрила № 9: „Молби за получаване на статут на бежанец въз основа на сексуалната ориентация и/или половата идентичност в контекста на член 1А, параграф 2 от Конвенцията от 1951 г. и/или Протокола към нея от 1967 г. относно статута на бежанците“, 23 октомври 2012 г.
- Агенция на Европейския съюз за основните права: „Европейско проучване относно ЛГБТ“, май 2013 г.
- Комитет на Съвета за Европа за равенство и недискриминация: „Справяне с дискриминацията, основана на сексуалната ориентация и половата идентичност“, преработен меморандум, 15 март 2013 г.
- Принципите на Yogyakarta относно приложението на международното право в областта на правата на човека във връзка със сексуалната ориентация и половата идентичност, 2006 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

Елементи за анализ/списък за проверка на обстоятелствата, свързани с човешките права на ЛГБТИ:

Въпрос, свързан с правата на човека	Показатели	Източници на информация
1. Право на живот		
1.1. Прилага ли се смъртно наказание за санкциониране на отношения по взаимно съгласие между лица от един и същ пол?	Предвижда ли законът смъртно наказание за санкциониране на отношения по взаимно съгласие между лица от един и същ пол? Прилага ли се законодателството (разследване от полицията и/или произнасяне на присъди от съда)?	Наказателен кодекс; репортажи в пресата; криминална статистика; неправителствени организации, блогове и уебсайтове.
1.2 Стават ли ЛГБТИ жертви на извънсъдебни екзекуции въз основа на своята сексуална ориентация или полова идентичност?	Има ли достоверна информация за убийства или заплахи за убийство на ЛГБТИ от служители на полицията или на други служби за сигурност или с тяхно участие? Дали такива случаи се разследват и внасят в съда?	Доклади на специалните докладчици на ООН или на други представители на международни организации; свидетелски показания; репортажи в пресата; неправителствени организации, блогове и уебсайтове.
2. Право на защита от изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне		

2.1 Прилагат ли се систематично и дискриминационно изтезания или злоупотреби по отношение на ЛГБТИ от служители на полицията или на други служби за сигурност?	Съществуват ли достоверни данни за изтезания на ЛГБТИ и за злоупотреби от служители на полицията или на други служби за сигурност по време на разследване или задържане? Дали такива случаи се разследват и внасят в съда?	Доклади на специалните докладчици на ООН или на други представители на международни организации; доклади на механизмите за работни посещения, като националните механизми за превенция, подкомитета за предотвратяване на изтезанията, комитета на Съвета на Европа против изтезанията, както и национални институции по правата на човека, свидетелски показания; репортажи в пресата; неправителствени организации, блогове и уебсайтове.
2.2 Предоставят ли служителите на полицията или на други служби за сигурност адекватна закрила на ЛГБТИ?	Дали престъпленията с упражняване на насилие срещу ЛГБТИ се разследват и внасят в съда?	Доклади на механизмите за работни посещения, като националните механизми за превенция, подкомитета за предотвратяване на изтезанията, комитета на Съвета на Европа против изтезанията, както и националните институции по правата на човека, свидетелски показания; репортажи в пресата; криминална статистика, неправителствени организации, блогове и уебсайтове.
2.3 Осигуряват ли органите за задържане адекватна защита на задържаните от тях ЛГБТИ?	При необходимост, предприемат ли се съответните мерки за защита на задържаните ЛГБТИ срещу злоупотреби, извършени от други задържани с тях лица? Това с информираното съгласие на засегнатите лица ли става?	Доклади на механизмите за работни посещения, като националните механизми за превенция, подкомитета за предотвратяване на изтезанията, комитета на Съвета на Европа против изтезанията, както и националните институции по правата на човека, свидетелски показания; репортажи в пресата; криминална статистика, неправителствени организации, блогове и уебсайтове.

3.1 Разполагат ли ЛГБТИ с еднаква и ефективна защита срещу дискриминация пред закона?	Дискриминационно ли е законодателството на основа на сексуалната ориентация или половата идентичност? Дали законодателството в областта на защитата от дискриминация обхваща сексуалната ориентация и половата идентичност? Прилага ли се това законодателство от страна на правната система (напр. полицията и съдебната система)?	Свидетелски показания; законодателни актове за защита от дискриминация; обща правна уредба; правни сдружения; неправителствени организации; блогове и уебсайтове.
4. Право на равенство и недискриминация		
4.1 Използва ли се наказателното право за санкциониране на отношения по взаимно съгласие между лица от един и същ пол или на трансполови лица?	Провеждат ли се арести от полицията по подозрение за отношения по взаимно съгласие между лица от един и същ пол? Водят ли се съдебни процеси и издават ли се присъди за такива отношения? Полицията извършва ли арести и налага ли глоби на лица на основание предполагаем кросдресинг или трансполова идентичност?	Наказателен кодекс; свидетелски показания; репортажи в пресата; криминална статистика; неправителствени организации, блогове и уебсайтове.
4.2 Използват ли се други закони, отнасящи се до морала или общественения ред, за обявяване на отношения между лица от един и същ пол за незаконни?	Нахлуват ли представители на властите по време на частни празненства и възпрепятстват ли хората да търсят партньори в интернет?	Наказателен кодекс; свидетелски показания; репортажи в пресата; неправителствени организации; групи на ЛГБТИ; сдружения на адвокати.
4.3 Има ли разлики в законите за хетеросексуалност и хомосексуалност, като например относно определянето на възрастта за изразяване на съгласие или уточняването на това дали отношенията се случват на публично място или на частна територия? Прилагат ли се?	Провежда ли се разследване и/или съдебно преследване? Дали младите хора под определената възраст за изразяване на съгласие биват наказвани за актове между лица от един и същ пол, при положение че не биха подлежали на наказание за хетеросексуални актове?	Наказателен кодекс; свидетелски показания; репортажи за съдебни дела в пресата и в интернет; неправителствени организации; групи на ЛГБТИ.

4.4 Съществуват ли процедури за признаване на половата идентичност на трансполово или интерсексуално лице в официалните документи?	Дали правната и/или административната уредба позволяват това? Достъпни, прозрачни и бързи ли са тези процедури, без злоупотребяващи медицински и социални изисквания? Гарантират ли защита на личните данни чрез забрана на оповестяването на правния аспект на половата история на лицето? Тези процедури предвиждат ли от законова гледна точка държавните и недържавните субекти да променят пола в препоръки за работа, удостоверения и други подобни?	Официални служби по регистрацията; неправителствени организации; групи на ЛГБТИ.
4.5 Може ли лице, което е трансполово или интерсексуално, да упражнява всички права на своя променен пол?	Дали лице, което е трансполово или интерсексуално, и е променило пола си, се третира от правна гледна точка както всяко друго лице от същия пол?	Правни сдружения; компетентни органи.
5. Право на сдружаване		
5.1. Могат ли ЛГБТИ да създават сдружения, които да представляват техните интереси?	Забранява ли законът подобни сдружения? Ако не забранява, дали те не са на практика поставени извън закона чрез тормоз от страна на официалните власти? Има ли членството в такива сдружения отрицателни последствия за членовете? Чувстват ли се тези сдружения задължени да прикриват истинското си предназначение с евфемизми?	Закон за НПО/сдруженията; наличие на уебсайтове; доклади на НПО; групи на ЛГБТИ; синдикати.

6. Свобода на събранията		
6.1 Могат ли сдруженията на ЛГБТИ да организират обществени и необществени прояви като гей паради, културни и социални събития, както и конференции?	Могат ли такива събития да се провеждат без излишни политически и административни препятствия? Защишава ли полицията участниците в такива събития при прояви на враждебност от страна на обществеността? Упражнява ли се натиск върху собствениците да не отдават под наем помещенията си за провеждане на събития на ЛГБТИ?	Закон за сдружаването; репортажи в новините; доклади на НПО; уебсайтове на местни групи на защитници на гражданските свободи/групи на ЛГБТИ.
7. Свобода на информацията и на изразяването		
7.1 Позволява ли законът списания/уебсайтове/радио-/телевизионни програми/филми на свързани с ЛГБТИ теми? Могат ли те да функционират в действителност?	Продават ли се публично списанията? Могат ли аспекти от живота на ЛГБТИ да са тема на радиопрограма, телевизионно шоу или филм? Дали споменаването на въпроси, свързани с ЛГБТИ, има за цел да информира или да подклажда омраза? Има ли натиск от страна на официалните власти върху разпространителите и излъчващите оператори да не се създава положителен образ на ЛГБТИ?	Наличие на щандовете за продажба на вестници и списания в страната; репортажи в пресата и в интернет; доклади на НПО в областта на правата на човека и ЛГБТИ; дискусии с медийни групи.
8. Право на труд		
8.1. По отношение правото на труд страдат ли хората от дискриминация, основана на сексуалната ориентация или половата идентичност?	Съществува ли правна закрила от дискриминация, основана на сексуалната ориентация или половата идентичност? Разкриването на сексуалната ориентация представлява ли важен елемент/пречка с оглед на работното място? Законосъобразно ли е тяхното уволнение, ако се разкрие, че са ЛГБТИ?	Свидетелски показания; репортажи в пресата и в интернет; групи и блогове на ЛГБТ; синдикати.

9. Право на здравеопазване		
9.1 Имат ли равни права ЛГБТИ по отношение на достъпа до здравни заведения по специфични за тях въпроси?	Имат ли ЛГБТИ достъп до дискретни и адекватни здравни услуги? Доставчиците на здравни услуги обучени ли са да предоставят непредубедени здравни грижи на ЛГБТИ? Има ли подходяща информация за превенцията на ХИВ/СПИН/болести, предавани по полов път, насочена към ЛГБТИ? Съществуват ли разпоредби в наказателното право, които забраняват или затрудняват достъпа на ЛГБТИ до здравни заведения? Има ли здравни услуги, които не се предоставят на ЛГБТИ, например услуги в областта на репродуктивното здраве за лесбийки, даряване на кръв за гейове или бисексуални мъже?	Групи на ЛГБТИ; професионални сдружения на медиците; министерство на здравеопазването.

9.2 Достъпно ли е лечението за промяна на пола?	Предоставят ли се ли са на национално равнище психологически, ендокринологички и хирургически услуги за промяна на пола или лечението се осигурява в чужбина? Тези услуги предоставят ли се без дискриминационно и унижаващо отношение, независимо от брачния, правния или друг немедицински статут и на основание информираното съгласие на съответното лице? Застрахователните и здравноосигурителните схеми ограничават ли/отказват ли поемането на разходите за тези видове лечение на дискриминационна основа? Има ли широкодостъпна информация за тези услуги?	Министерство на здравеопазването; професионални сдружения на лекари и психиатри; организации на пациентите; групи на ЛГБТИ.
---	---	--

10. Права на децата		
10.1 Има ли сред децата жертви на дискриминация в резултат на сексуална ориентация или полова идентичност?	Дискриминирани ли са децата поради собствената им сексуална ориентация или полова идентичност? Има ли сексуалната ориентация или половата идентичност на родител, който е ЛГБТИ, отрицателно въздействие върху начина, по който бива възприемано неговото или нейното дете? Съществуват ли процедури, които дават възможност на непълнолетните трансполови лица да живеят и изразяват по съответния начин своята полова идентичност? Има ли случаи на деца, подложени на медицински ненужна хирургия, извършвана без тяхното информирано съгласие или това на техните родители, в опит да се „коригира“ полът им?	Законодателство в областта на защитата от дискриминация; закони за правата на детето, законодателство за попечителството, наследяването; правни сдружения; НПО в областта на правата на детето и ЛГБТИ.
11. Право на образование		
11.1 По отношение правото на образование страдат ли ЛГБТИ от дискриминация, основана на сексуалната ориентация или половата идентичност?	Могат ли ЛГБТИ да се ползват от правото си на образование в безопасна среда, без тормоз, насилие, социално изключване или други форми на дискриминационно и унижаващо отношение, свързано със сексуалната ориентация или половата идентичност?	Групи на ЛГБТИ; училищни настоятелства; свидетелски показания; репортажи в интернет; министерство на образованието.